

Dr. Rác György: Egy polihisztor magyar jogász emlékezete. (Jogtudományi Közlöny, 1983. június)

Szalai Emil: Előadóművész, gramofonlemez, rádió. (Bp., Dante Könyvkiadó, 1935).

Szalai Emil: A magyar szerzői jog. Az 1921: LIV. törvénycikk a vele kapcsolatos rendeletek és a kiadói ügyletről szóló törvényes rendelkezések. (Bp., Az Athaeneum Irodalmi és Nyomdai R.-t. kiadása, 1922).

Szalai Emil: Szerzői jogunk reformja. (Ügyészek Lapja, 1918. 40. sz.)
Szalai Emil: Törvényjavaslat a szerzői jogról. (Jogtudományi Közlöny, 1918. évi 39. sz.)

Szladits Károly: A magyar magánjog. Általános rész, személyi jog. (Bp. Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, 1941.)

A szerzői jogról szóló törvény reformja. A Magyar Jogászegyletben 1906. évi március havában tartott vita. (Bp., Franklin Társulat Nyomdája, 1906).

Jegyzetek

¹ Dr. Szalai Emil: Szemere Bertalan szerzői jogi törvényjavaslata in Jogi dolgozatok a Jogtudományi Közlöny 50 éves fennállásának emlékére 1865–1915. (Bp., Franklin-társulat, 1916. 591–598. pp.)

² Dr. Rác György: Egy polihisztor magyar jogász emlékezete. (Jogtudományi Közlöny, 1983. június 4. 12–413. p.)

³ Dr. Pólay Elemér: Balás P. Elemér születésének századik évfordulójára. (Magyar Jog, 1984/1. Sz. 84–86. pp.)

⁴ Dr. Balás P. Elemér: Törvényjavaslat a szerzői jogról. (Bp., Magyar Jogászegylet kiadása, 1947. 4. p.)

⁵ Balás P. Elemér: Törvényjavaslat a szerzői jogról 6. p.

⁶ Faludi Gábor: A szerzői jog átruházhatósága a magyar szerzői jogban. (Magyar Jog, 1995. március 150. p.)

⁷ Szladits Károly: A magyar magánjog. Általános rész, személyi

jog. (Bp. Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, 1941. 43–44. pp.)

⁸ Balás P. Elemér: Törvényjavaslat a szerzői jogról. 69–70. pp.

⁹ Benárd Aurél–Tímár András (szerk.): A szerzői jog kézikönyve. (Bp., Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó 54. p.)

¹⁰ Balás P. Elemér: Szerzői jogi reformtörekvések. (Bp., Csáthy Ferenc Egyetemi Könyvkereskedés és Irodalmi Vállalat Rt., 1927. 33–34. pp.)

¹¹ Szalai Emil: Előadóművész, gramofonlemez, rádió. (Bp., Dante Könyvkiadó, 1935. 38. p.)

¹² Szladits Károly: A magyar magánjog. 682–683. pp.

¹³ Balás P. Elemér: Törvényjavaslat a szerzői jogról. 104. p.

¹⁴ Dr. Alföldy Dezső: A magyar szerzői jog, különös tekintettel a M. Kir. Kúria gyakorlatára. (Bp., Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, 1936. 159. p.)

ÉLETRAJZ

Emlékezés Szádeczky-Kardoss Samu professzorra

2004. november 10-én, életének nyolcvanhetedik évében, türelemmel viselt, hosszú, súlyos betegség után távozott *Szádeczky-Kardoss Samu* professor emeritus, a Szegedi Tudományegyetem nyugalmazott tanszékvezető tanára az élők sorából.

Szádeczky-Kardoss professor úr 1918. január 21-én született Kolozsvárt a magyar tudománynak számos tudós elmét adó, nemesi család sarjaként. Gimnáziumi tanulmányait 1927-től 1935-ig a Szegedi Városi Dugonics András Piarista Gimnáziumban, egyetemi tanulmányait az 1935–1939 években a Szegedi Ferenc József Tudományegyetemen végezte, görög-latin szakos tanári diplomáját 1940-ben kapta meg. Szakemberré formálásában, kutatói profiljának kialakulásában a legnagyobb szerepet elsősorban mestere, Förster Aurél, a klasszika-filológia professzora, Aristotelés-művek nemzetközi rangú kiadója, valamint a Régiségstudományi Intézet vezetőjeként Banner János játszotta. 1941 és 1944 között szülővárosában működött díjas gyakornokként, majd tanársegédként, 1943-ban „*Sub auspiciis Gubernatoris*” avatták doktornak.¹ Az 1944/45-ös tanévre a Budapesti Tudományegyetemre nyert címzetes tanársegédi besorolást, 1945 augusztusában a Szegedi Állami Gyakorló-gimnáziumhoz kapott tanári kinevezést.

1950-ben intézeti tanári munkakörben a Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán kezdett

dolgozni, ahová az esztendő végén egyetemi docensi (az akkori szóhasználat szerint „intézeti tanári”) kinevezése is megérkezett. Addigi tudományos munkásságának elismeréseképpen 1952-ben a nyelvészeti tudományok kandidátusa fokozatot kapta, és ugyanezen év őszétől az Ókori Történelmi Tanszék vezetőjévé irányította. 1950 és 1957 között a szegedi és a debreceni egyetemről

száműzték a görög és a latin képzést, ám 1957-ben sor kerülhetett a Klasszikai Filológiai Tanszék újjászervezésére, amit Szádeczky-Kardoss Samu ténylegesen 1957-től, tanszékvezetői megbízás alapján pedig 1959 augusztusától 1988 július végéig vezetett. 1992-ben kapta meg a *professor emeritus* kitüntető címet. (Az ország és Európa egyik legkiválóbb grécistájának nem adatott meg, hogy Szegeden görög tanszékét hozhasson létre, 1981-ben azonban sikerült megszerveznie a Klasszika-Filológiai Tanszék keretén belül a Bizantinológiai és Középlatin Filológiai Tanszékcsoporthoz, ami ma a Történelmi Segédtudományi Tanszék keretén belül működik.)

Tudományos munkássága első szakaszában a római birodalom nyugati és dunai provinciáinak társadalomtörténelmi kérdéseire, így elsősorban a *baugauda* és *scamara* mozgalmakra² és néhány görög *auctorra* (így például Mimnermosra, Xenophónra és Aristophánésre) összpontosult, valamint a Tisza nevének legrégebbi történetével is foglalkozott.³ 1962-ben került sor egyetemi

tanári kinevezésére, és 1963-ban kapta meg az irodalomtudományok doktora fokozatot, amit Mimnermosról írott nagymonográfiájával nyert el.⁴ Az ebben az időben írt egyetemi jegyzetei,⁵ és az ókori Hellasz történetéről szóló európai szintű monográfia⁶ több évtizeden át szolgáltak, és szolgálnak ma is az oktatás vezérfonalául hazánk egyetemén.

Az 1960-as évek második fele jelentős fordulatot hozott Szádeczky-Kardoss Samu kutatói érdeklődésében, ugyanis – noha kapcsolata az antikvitással változatlanul fennmaradt, amit latin és görög auctorokról közölt publikációi is igazolnak⁷ – vizsgálódásának homlokterébe azon görög és latin szövegek kerültek, amelyek a Kárpát-medence, az európai steppeövezet, a korai Bizánc és az ősmagyarország történetéről adnak hírt. A kutrigurokra és onogurokra vonatkozó közleményei mellett – amelyek közül a legjelentősebbek a Pauly-Wissowa-féle *Realencyclopädie* hasábjain napvilágot látott cikkei⁸ – e kutatásai közül a legfontosabb az avarok történetének forrásait a teljesség igényével feldolgozó műve,⁹ amelynek fordítás és jegyzetanyaga egy sajátos avar történelmet tár a kutatók elé. E tárgy körben végzett kutatásait már korábban német nyelven összefoglalta,¹⁰ amit a pusztán az adott tárgykör szakirodalmának legjavát felsoroló *Der Neue Pauly* is idéz az „*Avares*” címszónál.¹¹ Mindkét mű megkerülhetetlen kézikönyv az avar világ tanulmányozásához.

Első publikációja 1938-ban,¹² az utolsó pedig 2004-ben jelent meg,¹³ a két évszám közt eltelt idő alatt közel kétszázharminc közleményt publikált, amelyek nem csupán Magyarországon láttak napvilágot – tudományos eredményeit számos jelentős külföldi folyóiratban (így a *Revue des Études Grecques*, *Journal of Hellenistic Studies*, *Gnomon*, *Classical Philology*, *Deutsche Literaturzeitung*), lexikonban (pl. *Pauly-Wissowas Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft*, *Der kleine Pauly*) és monografikus műben (pl. *Cambridge History*) is közölte. Munkásságának középpontjában mindvégig a görög és latin források elemző vizsgálata állott, és ennek megfelelően tudományos következtetéseit a feltétlen forrástisztelet hatotta át. Kutatómunkájának egyedülállóan széles, mintegy harmadfélezer esztendő felülről ívének kezdetét a pylosi táblák lineáris írása,¹⁴ végét a konstantinosi „*De administrandi imperii*” alkotta.¹⁵

A magántudós Szádeczky-Kardoss professzor azonban nem szorította háttérbe a tudományos közéletben részt vevő, tudományszervező Szádeczky-Kardoss Samut. 1955 és 1995 között mintegy harmincöt konferen-

cián vett részt, és ezek alkalmával, valamint tanulmányutak során tizenhét országot keresett fel. Szerkesztői munkái közül kiemelendő a szegedi *Acta Antiqua et Archaeologica*, amelynek alapító szerkesztője volt, és az ő kezdeményezésére újraindult *Opuscula Byzantina-sorozat*; tagja volt az *Acta Antiqua Academiae Scientiarum Hungaricae* folyóirat szerkesztőségének, és hosszú éveken át főszerkesztőként gondozta az *Auctores Latini* című tankönyvsorozatot (I.–XXIII. kötetek). Alapító tagja volt a Magyar Őkortudományi Társaságnak, amelynek egy időben alelnöki tisztségét is betöltötte, tagja volt a Magyar Őstörténeti Bizottságnak, az MTA Klasszika-Filológiai, illetve Őkortudományi Bizottságának. Kitérítései közül említendő az 1943-as „*Sub auspiciis Gubernatoris*” kitérítései doktorrá avatás, az 1982-ben megkapott, „*Az 1300 éves Bulgáriáért*” kitérítés, az 1985-ös „*Ábel Jenő Emlékérem*” és a „*Munka Érdemrend arany fokozata*”, amellyel 1988-ban tüntették ki. Hetvenedik és nyolcvanadik születésnapján munkatársai és tanítványai a tiszteletére kiadott tanulmánykötettel köszöntötték.¹⁶

Munkásságát áttekintve, amely a magyar tudomány hírnevét méltán öregbítette a nagyvilágban, értetlenül állhatunk azon tény előtt, hogy a magyar tudományosság hivatalos fórumai Szádeczky-Kardoss Samu érdemeit mindvégig nem méltányolták kellőképpen.

E sorok írójának már nem lehetett alkalma Szádeczky-Kardoss professzor úr egyetemi előadásait hallgatni, illetve szemináriumain részt venni, azonban utolsó szakdolgozójaként és – a Professzor Úr kifejezését idézve – „*kriptotantványaként*” lehetősége nyílt arra, hogy tudásának és személyiségének kisugárzását megtapasztalhatta. A lenyűgözően hatalmas tudásanyaghoz és páratlan memóriához nagyfokú tudósi alázat, – a szakmai okfejtésekben éppúgy, mint a magánbeszélgetésekben – elegáns és élvezetes stílus társult. Számunkra, akik megélhettük emberségét, tartását, önzetlen segítőkészségét, örök példakép marad. Álljon itt búcsúzóul kedves költőjének, Mimnermosnak néhány sora: „*Úgy, mint fán a levél, ha virágba borulva tavasz jön, / zsendül, nő, mihelyst érik a napsugarak, / úgy mi araszyi időn örülünk drága napoknak / ifjan, az istentől, hogy mi a jó, mi a rossz, / nem tudván. De élénk állnak feketében a Kérek, / egyik a vénséget tartva kezében élénk, / másik már a halált. Be hamar megfonnyad a hamvas gyöngye gyümölcs, hol a nap szórja a földre a fényt! / Am ki a csúcsra felér, mindjárt megfordul a sorsa, / rögtön az életnél jobb neki már a halál.*”¹⁷

Nótári Tamás

Jegyzetek

¹ Doktori értekezése „*Áttelepítés és áttelepedés a görögök történelmében a történeti idők kezdetétől 362-ig Kr. e.*” címmel 1941-ben Kolozsvárt, rövidített formában pedig ugyanott egy évvel később „*Übersiedlung und Verpflanzung von Bevölkerungen in der Geschichte der Griechen bis 362 v. Chr.*” címmel látott napvilágot.

² *Burdurellus az utolsó bagauda vezér?* (Antik Tanulmányok 2. 1955. 113–120. pp.) [Társszerző: Cúth Béla.]; *Bagauda mozgalmak Hispániában.* (Antik Tanulmányok 3. 1956. 176–180. és

334. pp.) [Társszerző: Cúth Béla.]; *Bagaudák az Alpokban.* (Antik Tanulmányok 4. 1957. 117–122. pp.) [Társszerző: Cúth Béla]; *Bagaudae.* Paulys Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft Supplementband XI. 1968. 346–354. pp.; *Scamarae.* Paulys Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft Supplementband XI. 1968. 1239–1242. pp.; *Scamarae.* Paulys Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft Supplementband XIV. 1974. 657. p.; *Geschichte des Attila-Abkömmlings Mundo und ihre Chronologie bei Theo-*

phanes. (Acta Classica Universitatis Scientiarum Debreceniensis 10–11. 1974–1975. 165–174. pp.)

³ *The Name of the River Tisza.* (Acta Antiqua 1. 1954. 77–115. pp.); *A Tisza nevének története a honfoglalásig.* (Néprajz és Nyelvtudomány 3–4. 1959–1960. 99–113. pp.)

⁴ E tárgykörben frott legfontosabb publikációiként a következők említhetők: *Testimonia de Mimnermi vita et carminibus.* (Szeged 1959. Reprint 1970); *A fiatalág és öregség Mimnermos költészetében* (A 2, 4, 5 és 6 Mimnermos-töredék kommentárjából). (Antik Tanulmányok 8. 1961. 55–64. p.); *Nova testimonia de carminibus Mimnermi.* (Acta Antiqua 10. 1962. 247. p.); *Mimnermos.* Pauly's Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft Supplementband XI. 1968. 935–951. pp.

⁵ Többek között a *Három szöveggyűjtemény a régi latin nyelv és irodalom tanulmányozásához.* (Bp., 1958.)

⁶ *Az ókor története III. Görög történelem.* (Bp. 1965.)

⁷ Ezt igazolja több, e korszakból származó publikációja, ezek közül ő maga a következőket tartotta legértékesebbnek és legmaradandóbb eredményt hordozónak: *Egy figyelmen kívül hagyott forráshely a Gracchusok apjának és a keltiber-római kapcsolatoknak a történetéhez: Polybios in Suda s. v. periairein.* (Antik Tanulmányok 20. 1973. 187–190. pp.); *Nouveau fragment de Polybe sur l'activité d'un proconsul romain, distributeur de terres en Hispanie* (Suda s. v. periairein sur le père des Gracques). Oikumene 1. (Bp., 1976. 99–107. pp.)

⁸ *Kotriguroi.* Pauly's Realencyclopädie der classischen Altertum-

swissenschaft Supplementband XII. 1970. 516–520. pp.; *Onogouroi.* Pauly's Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft Supplementband XII. 1970. 902–906. pp.

⁹ *Az avar történelem forrásai.* (Bp., 1998.)

¹⁰ *Avarica. Über die Awarengeschichte und ihre Quellen.* [Társszerző Olajos Teréz.] (Szeged 1986.)

¹¹ *Avars.* In: Der Neue Pauly. Herausgegeben von H. Cancik und H. Schneider. (Stuttgart–Weimar 1997. II. 336. p.)

¹² *Helmuth Th. Bossert: Aitkreta: Kunst und Handwerk in Griechenland, Kreta und in der Ägäis von den Anfängen bis zur Eisenzeit.* (Berlin 1937³). Dolgozatok a Szegedi ... Tudományegyetem Régiségstudományi Intézetéből 14. 1938. 222–223. pp.

¹³ *Nótári Tamás: Iuridicophilologica – Tíz tanulmány.* Szádeczky-Kardoss Samu előszavával. (Bp., 2004. 7. p.)

¹⁴ *La colonisation grecque de l'Asie Mineure et les tablettes de Pylos.* (Acta Antiqua 9. 1961. 261–266. pp.)

¹⁵ *Adalék a szavárd magyarság problematikájához.* Magyar Őstörténeti Tanulmányok. Szerk. Bartha A.–Czeglédy K.–Róna-Tas A. (Bp., 1977. 277–282. pp.)

¹⁶ *Studia in honorem Samuelis Szádeczky-Kardoss septuagenarii.* Acta Universitatis de Attila József nominatae. Acta Antiqua et Archaeologica. Supplementum VII. (Szeged 1988); *Studia Varia. Tanulmányok Szádeczky-Kardoss Samu nyolcvanadik születésnapjára.* (Szeged 1998.)

¹⁷ Trencsényi-Waldapfel Imre fordítása, In: *Görög költők antológiája.* (Bp., 1982. 59. p.)

FORRÁS

Chauveau Adolphe – Faustin Hélie:

A Code pénal 59. cikke és a személyes körülmények kérdése

Fordította és előszóval ellátta:
Mészáros Ádám

ELŐSZÓ

„A részesség elmélete egyike a büntetőjog legtövisesebb tárgyainak.”¹ E felvezető mondatlal kezd a két neves XIX. századi francia büntetőjogász, Adolphe Chauveau² és Faustin Hélie a „*Théorie du Code pénal*”³ részességről szóló fejezetét. És ha e megállapítást igaznak tekintjük a tettesség-részesség elméletére, méginkább igaz ez az ún. személyes körülmények tanára. A büntetőjog e részterülete azt vizsgálja, hogy a bűncselekményt elkövetők egyikének személyes tulajdonsága érinti-e, illetve mennyiben a többi elkövető büntetőjogi felelősségét. Személyes tulajdonság vagy körülmény alatt az ember személyében rejlő, attól elválaszthatatlan tulajdonságait, illetve más személyekhez vagy dolgokhoz fűződő viszonyát kell érteni.

A személyes körülmények tana a XIX. században rendkívül élénken foglalkoztatta a büntetőjogászokat.

Hazai viszonylatban Angyal Pál neve emelendő ki, aki e szövevényes témakört monografikus mélységgel dolgozta fel, kitérve az egyetemes és hazai jogtörténeti előzményekre, a kortárs büntető törvénykönyvek szabályozására, a tudományos álláspontokra, és a hazai megoldás elemzésére.⁴ E témakörben az egyedüli támpontot a törvény ez irányú rendelkezései szolgáltathták, amennyiben voltak ilyenek. A Csemegi-kódex például úgy rendelkezett, hogy valamely tettes vagy részes személyes tulajdonságai vagy körülményei, melyek az elkövetett cselekmény büntettségét megszüntetik, büntetését enyhítik vagy súlyosbítják, a többi tettes és részesre nézve tekintetbe nem vehetők (74.§). Lényegében hasonló rendelkezés érvényesült az 1871-es német birodalmi büntető törvényben is. Azonban még a kifejezett törvényi szabályozással rendelkező jogrendszerekben is állandó harc uralkodott a különböző tudományos álláspontok között.

Franciaországban, és ugyanígy Belgiumban, a büntető törvénykönyv nem adott iránymutatást a kérdés megoldására. Ennek következtében az elmélet és a gyakorlat más törvényi szabályhoz volt kénytelen segítségért folyamodni.

Az 1810-es Code pénal a bűncselekmény elkövetői körében két kategóriát ismert: a tetteseket és a részeseket. A tettesek fogalmát – hasonlóan a többi korabeli büntető törvénykönyvhöz, így a Csemegi-kódexhez is – nem jelölte meg, a hangsúlyt a részesek, illetve a részességi alakzatok tényállási elemeinek meghatározására fektette. Az elkövetők büntetésével kapcsolatban a törvény 59. cikke⁵ szigorú parifikációs elvet fektetett le,⁶ amelyet nemcsak a francia, de más nemzetek büntetőjogászai is gyakran éles kritikával illeltek.⁷ E cikkel szemben – annak igazságtalanságára hivatkoz-